John Carter Brown
Library
Brown University

Eng. trans. More excellent observations
... 1622

MISSIVE.

Daer in

Kortelijck en̄ grondigh wert

verthoont, hoe veel de Vereenighde Nederlanden gelegen is aen de Ooſt ende Weſt-Indiſche Navigatie.

Mitſgaders

'tProfijt/datmen van de Ooſt-Indiſche Compagnie/geduyrende den tijdt van 24. Jaren herwaerts/ daer uyt heeft ghetrocken.

Ende

Met fondamentale redenen werdt beweſen / dat door de Gheoctroyeerde Weſt Indiſche Navigatie/ meer voordeel voor de Participanten met meerder dienſte voor de Nederlantſche Provintien/ grooter ſchade ende afbreuck voor den Coninck van Spaengien zy te verwachten.

Gheſchreven aen een ſeker Vrient ende Lief hebber van de Welſtant des Vader-landts, ende tot ghemeenen dienſt der Ingheſetene van dien.

Eerſt tot Aernhem by Ian Ianſz.

Ende nu tot Amſterdam by Broer Ianſz. woonende op de Nieu-zijds Achter Borchwal inde ſilvere Kan. Anno 1621.

Sekere extracten uyt het Originael Spaensch, dwelc gedruct is in Sivilien, By Sebastiaen Trugillo, in onse L. Vrouwe van Gratie, in't Iaer 1552. Beschreven van den Eerweerdighen Heere Bartholome de las Casas, Bisschop van Chiapa, in Nieuw Spaengien van West Indien, alwaer hy over de 50. Iaren verkeerende, het tyranniseren der Spaengiaerden met zijnen ooghen aenghesien heeft.

WY behooren ons grootelijcx te schamen, nu wy gheen vrese Gods en hebben, te willen excuseren, stucken die soo boos ende afgrijselijck zijn, daer wy doch grooter Landt, in langhde ende breede voor oogen hebben, dan geheel Europa met eẽ deel van Asien is, welc wy om goet ende rijckdom, met groote wreetheyt, onrechtveerdicheyt ende tyrannie te bedrijven, hebben binnen 48. jaren verwoest, volckeloos ende desolaet gemaeckt, 'twelck wy te vooren zeer vol gepeupleert ende beleeft volck ghesien hebben, ende nu twintich Millioenen Sielen verlooren zijn, welcke de Spaengiaerden vernielt hebben.

Daerom het Coninckrijck van Spaengien is in perijckel van verloren te gaen, verdestrueert ende van andere vreemde Natien berooft te worden. De reden is, dat God die rechtveerdich ende waerachtich is, seer is vergramt, om de groote misdaden ende sonden, die de Spaengiaerden in Indien bedreven hebben.

Noch staet int eynde vant voorsz Tractaet: Om de voorsz sonden (so veel als ick in de H. Schriftuere lese) zal God heel Spaengien castyen met afgrijselijcke geesselen, ende moghelijck teenemael verdestrueren.

MYN HEERE,

In conformite van mijne gedane beloften/ van te zullen solveren eenige questien/in uwen laetsten brief my toe geschreven/ heb ick nu voor genomen ordentlijck de zelve te beantwoorden/niet twijfelende of V. E. zal daer uyt becomen/ volcomen contentement.

De eerste vraghe.

Of het voor de Geunieerde Landen voor twaelf jarē niet beter hadde geweest/eenē eeuwigē Vrede met dē Coning van Spaengiē/met quiteering vā onsen Indiaenschē handel/gemaect te hebbē/dā de zelve behoudēde/nu wederō inde oorloge te vervallē/met uytsluyting vā de Spaensche Trafficque.

Antwoordt.

Dat vrientschap/conversatie ende commercye/ zy noodtelijck ghevolghe van Vrede/ volghende de ghenerale Wet der Natuyren / van alle volcken ende van allen tyden/ De conversatie ende commercye/ zijnde betooch van vrientschap ende van Vrede / die men oock niemandt en weyghert dan de Vyanden.

Sulcx dat geen exempel gevondē wort/dat opt eenige Vrede met de Vrye Nederlandēis besloten/ onder conditie dat de conversatie ende commercye zouden uytghesloten blijven : want dat en ware gheen Vrede / maer een waerachtighe Bannissement/ de welcke altijt gedecerniert wort tegens de Vyanden ende misdadighen.

Waerom de Propositie/ waer mede de Spaensche verzochten dat wy uit de Indien zouden blijven: Betoonen eerstelijck eene openbare onredelijckheyt ende in justitie. Ten tweeden een openbare captie ende bedroch/ met woorden ons verclarende voor eenen Vryen Souvereynen Staet / ende in der daet ons willen maken veel vuylder dan wy opt onder de Princen zijn geweest. D'welck gantsch zonder fondament is. Want hoe wel wy voor den Oorloge op Indien niet en hebben gevarē nochte gehandelt/nochtans hadden wy recht ende vryheyt om zulcx te mogen doen/ jure gentium. Het welck ons by niemanden was benomen.

Den Coninck van Spaengien zijnde Heere van dese Landen / en hadde oock gheen wettige macht/om ter contemplatie van zijne Spaengiaerden/ ons zulcx te benemen/ door dien hy by Eede was verbonden / de Landen eñ Ingesetenen te maintineren in de vryheyt van haer neering ende hanteringh/onder de welcke ontwijfelijck het vry ghebruyck vande Zee/ vande Locht ende de traffique der gantscher Werelt het principaelste was : ende anders doende/zoude ons oock mishandelt hebben tegen zijnen Eedt/zulcx dat wy blijven by de Vryheyt / die wy van den beginne vande Oorloghe ghehadt hebben / de vrye Zeevaerdt ende traffijque door de gantsche Werelt staet ons open/ die ons zonder Oorloghe ende gewelt niet can worden benomen ofte verhindert.

Ende dat men ons Batavieren (die by der Zee moeten leven) ende die de beste Cooplieden ende Zeevarende lieden sijn van de gheheele Werelt/ te voren derf leggen / dat wy zouden af staen vant ghebruyck van 'tmeerdere deel van de Zee/ende van de treffelijcste gedeelten van de geheele traffijque vander werelt:dat is de grootste onbeschaētheyt diemē can bedenckē

besonder als men 'tselve wil extenderen over ander Coninckrijcken ende Landen / daer hy niet te segghen heeft / ende over de Zee daer hy niet te ghebieden heeft / ende wiens ghebruyck jure gentium alle Menschen vry open staet / ende daer niemant ter Werelt particulier ghebiedt ofte Heerschappie heeft.

Altijt soude dit wesen eenen ongetwijfelden ondergang van onsen staet / die inde swareOorloge niet en heeft connen bestaen / sonder de vrijeZeevaert ende trafficque: Want het is d'eenighe middel die Godt Almachtich ghebruyckt heeft tot onse behoudenisse / eñ nae advenant dat onse Zeevaert eñ trafficque soude verminderen / naer de selve proportie soude oock grootelijcx de macht van de Landen moeten verswacken / want onse Steden ende Inghesetenen en connen niet ghevoet worden / veel min connen wy eenige publijcque macht hebben door de inwendige middelen / van Lantbouwerye eñ incomen van Renten / als andere groote Landẽ eñ Conincrijcken: Om dat ons Lant te cleyn is / waerom dit alles moet comẽ uyter Zee eñ Zeevaert.

Nu om voor uwen oogen te verthoonen / wat ghedeelte wy van dien verliesen souden soo wyde Indien wilden quitieren / want ghelijcke ghedeelte ende proportie souden wy consequentelick oock moeten missen in de macht van de Landen. Doch ick sal eerst van Oost-Indien ende daer na van de andere ghedeelten discourreren.

Om dan de groothevdt van desen schade wel estimieren / moet men voor eerst weten / wat avontuer ende gheluck wy met de voorsz negotie ghehadt hebben / uyt de Remonstrantie van de Bewinthebberen der Oost-Indische Compaignie is gebleecken / dat van den jare 95. tot den jare 1601. inclusys / zijn uytghevaren 46. Schepen / daer van weder in dese Landen rijckelijck ghеladen gearriveert zijn 43. Schepen / waer mede een retour overgebrocht (het cargason bevorens afghetrocken) van twee hondert dertich Tonnen Gouts / tot suyver ghewinst voor de Participanten.

Volghens uyt de deductie der Vereenichde Oost-Indische Compaignie wort oock gedemonstreert / dat wy voor elf jarẽ in Oost-Indien doemaels hadden omtrent veertich Schepen / met vijf duysent Zeevarende Mannen / ende datse van daer hadden te verwachten / ten minsten in capitael / drie hondert Tonnen Gouts / behalven datse in't Lant hadden. Ick laet V. E. oordeelen / wat de voorsz Compaignie de leste volghende thien jaren tot heden toe gheprofiteert heeft: die binnen den tijt van ses maenden een schoon retour ghehadt heeft / van veertich Tonnen Gouts. Ick twijfele niet of V. E. sal wel verstaen hebben van de rijcke ladingh der twee Schepen die binnen een maent overghecomen zijn / gheestimeert op 24. Tonnen Gouts / in voegen dat de Participanten van Anno 1605. als de Vereenichde Compaignie het volle capitael van de Participanten ontfanghen / op elcke cento ghenoten hebben tot heden toe / aen uytghedeelde penninghen / de somma van twee hondert gulden. Daer toe / wanneer zy haer capitael (datse op deser uren in dese Compaignie hebben) willen oock vercoopen (waer toe men oock altijdt can comen / als men wil) soo moghen zy noch voor elcke Cent ghenieten de somma van twee hondert ende dertich gul. hier by gheset den interest / soo de Participanten van de voorsz ontfanghene penninghen

ghen

ghen tot datum deses hebben ghenoten/dat oock een half capitael sal maecken/ blijft voor den Participant op elck Cent/ soo hy den tijt van xvj.jaren in de Vereenichde Oost Indische Compaignie gheavontuert heeft / aen suyver verdienst/ omtrent vier hondert guldens.

Dit heb ick niet van hooren segghen/maer ghetuyghe hier van als selver Paticipant/ die de uytdeylinghe hebben ghenoten / ende de rest moge voort ghenieten binnen acht daghen soo ick mijn Actie wilde vercoopen/ daer toe ick ten allen uren can comen / het welck my voor ditmael ongheleghen is/ om dat wy hopen dat de Actien door den goeden succes van den handel in Oost-Indien (Daer van ick V.E.hier na oock sal wat meer berichts gheven) in weynich maenden apparentlick op stijghen sullen.

Maer hier tegens sal V.E.segghen/dat dit profijt wel groot eñ seer goet is den Participantē maer daer van wort het Publicq niet verbetert. Daer op antwoorde ick voor eerst/dat hoe wel geen Cooplieden en trafficquiren eñ andere Paticipanten haer gelt daer toe geven / dan om haer particulier gewin/soo is het nochtans waerachtich/dat het Publicq veel meer by het guiteren van Indien soude wesen geintéresseert dan de Particuliere:want boven dien dat het Publicq alleen wt den particulieren bestaet/eñ dat de selve het Publicq maecken en dat het Publicq machtich is nae advenant dat de particuliere machtich ofte rijck sijn/soo ist nochtans seecker/dat de Participanten sonder het Publicq maer dit niet sonder de Participanten mach bestaen/ door dien de particuliere vertreckende in andere Landen/aldaer soo wel connē handelen op Indien als in dese Landē. Maer het Publicq moet blijven/eñ sien hem selven vercrenckt in vermogen naer advenant/dat sijne neringe verminderen : Want naer proportie van dien/ verminderen oock nootelijcken het getal van de Ingesetenen/ende de macht van het Publicq.

Besonder considererende dat de Schepen ende Bootsvolck/ dwelck by de particuliere tot de Trafficque wort ghebruyckt/niet anders en zijn dan een gheweldighe groote macht / die sonder cost van de Landen in reserve ende waertgelt wort ghehouden eñ dagelijcx geoeffent / omme op alle occurrentien by de Landē gebruyct te mogen worden/sonder het welcke onmogelijc is/eenighe macht ter Zee te moghen hebben/ghelijck wy voor ooghen sien/ dat de machtichste Coninckrijcken gheen macht ter Zee en hebben/ naer proportie van hare moghentheyt / maer alleen naer proportie van de trafficque die zy in de Landen zyn hebbende.

Ten anderen/can men uyt den overslach by de Bewint-hebberen tot den jare 1614.incluys ghemaeckt/demonstreren/dat de Cantooren van't Lant/ door desen Oost-Indischen handel / van die wt ende inwarende Convoyen/ Licenten ende anders / hebben gheprofiteert ende ghenoten / over de 35. Tonnen Gouts/ waer teghens de Hoogh Mog. Heeren Staten de voorsz Compaignie om de verscheyde Oorloghe in Indien ghevoert/met gelt ende Schepen behoorlijck versien / wederom nu ende dan (nae dat de noot vereyschte) gheassisteert/ tot merckelijcke verlichtinge van den last der participanten. Wat nu de Cantooren van't Lant ontfanghen/ na het jaer 1614. tot desen jare 1621.dat is onghelijck meer als het voorgaende/in aenmerckinghe van de rijcke retouren/ dese leste seven jaren overghecomen.

 Om

Om nu oock te weten wat voordeel de Ghemeente uyt dese Oost-Indische Trafficque is treckende / soo moet men betrachten / dat een Vloot van 12. Schepen voort ghelt ende alles watter toe behoort / wel cost ontrent achthien Tonnen Gouts. Ende is ghemeenlick daer onder niet over de vijf of ses Tonnen Gouts aen claer ghelt / alle de reste wort hier tot groote neeringhe ende welvaren van't Lant ghelevert / ende by den Inwoonderen van den Lande gewonnen / verhandelt ende vertiert. Ende elck Schip wedercomende / betaelt door malcanderen meer als een Ton Gouts van maentghelde / waer door de Officieren ende het Bootsvolck oock worden verrijckt / d'welck mede onder de Inwoonders ghewonnen ende gheconsumeert wort. Hier uyt is claer ghenoech / wat het ghemeyne Lant gheprofiteert heeft / neffens de groote menichte van soo vele duysent Inghesetenen die door dese voorsz trafficque int werck ghehouden ende eerlijck onderhouden worden / tot groote soulagement van vele onvermogenden. In vougen dat ick de voorleden jaren / als ick t'Amsterdam was / gheene ghesonde ledichganghers (want de crancken worden behoorlijck ghetracteert in de Gast Huysen) hebbe langs de Huysen sien bedelen / welcke goede ordonnantie in andere sommighe Steden oock onderhouden wort.

Ten derden / wat de Ghemeene saecke noch meer heeft ghenoten / sal V. E. weten / dat het principaelste proffijt vant Lant bestaet in de overgroote schade / die den Vyant in Oost-Indien ende onderweghen heeft voor ende naer gheleden / ende noch lijdet. Want tzedert dat hy onse Vrije Batavieren den handel in Spaengien ende sijne andere Erf-Landen (die wy doch teghens sijnen danck door andere Coninckrijcken / met voordeel bedrijven) tot onser allen grooten gheluck was verbiedende / hebben wy weynighe Cooplieden Anno 1595. op voorgaende cloecke ende manlijcke resolutie (die Godt sonder twijfel uyt den Hemel ghegheven heeft) na Oost-Indien ghelucklijck toegeset / ende aldaer onsen Coophandel eerstlijck begonnen. Ende niet teghenstaende de Portugiesen ende Spaengiaerden / de selve sochten vruchteloos te maecken / ons by de Indianen met valsche calumnien traducirende / hebben wy niet te min de volghende jaren met grooten gheluck den handel lustich achtervolgt. Waer over wy gheringhe Cooplieden ende Participanten / op onsen hals hebben gehaelt / den machtichsten Potentaet van gantsch Europa / die wel verstaende de consequentie van de saecke / alle de remedie derwaerts heeft ghewent / daer de sieckte was / de grootste ende de macht van Castilien ende Portugael (noyt in hondert jaren ghehoort) te samen heeft ghevoecht / om den voortganck van onse gheluckighe negotiatie gantschlick te beletten / ofte ten minsten te retarderen / ende met eenen mede te wreecken over de Coninghen / Princen ende Landen / met de selve wy in den name van sijne Prin. Excel. een vaste alliantie ghemaeckt hebben / ten welcken respecte / de eer ende reputatie vant Lant verheyschte / onse verdruckte Bontgenooten te beschermē / waer op den Oorloch door gantsch Indien tot merckelijcken last van de Compaignie / verspreyt is worden / doch tot des Vyants overgrooten schade / die daer uyt can afgemeten worden / dat wy van den jare 96. tot elf van sijne gheweldighe Craecken / Galioenen ende andere groote Schepen hem hebben over de veertich schade-

loos

loos ghemaeckt / behalven die wy in de leste thien navolghende jaren hebben bemachticht ofte verdorven. Waer op de negotiatie op de zyde van onse Vyanden consequentelijck seer heeft afgenomen/ ende d'onse door Godes seghen (die daer van moet ghedanckt syn) met verwonderinghe voor de gantsche Werelt/ heeft toegghenomen. In voeghen dat den stapel van alderhande Specerijen/ ende andere costelijcke Waren/ die voor twee hondert Jaren in Venetien (waer door de selve Stadt in macht ende rijckdom doemaels seer toeghenomen heeft) ende naderhandt door middel van de Navigatie by de Portugiesen/ den tijdt van hondert Jaren/ende ten lesten voor vijf en twintich Jaren nu in Hollandt/ Zeelant/ ende naderhant door een goet Accoordt/ tvoorleden Jaer oock in Enghelandt ghevonden wort. In voeghen dat des Coninckx van Spaengiens Ondersaten ofte Coopliedeu/ de Muscaten/ Naghelen/ Noten ende Folie/ etc. van onse Batavieren (voor desen noyt ghehoort) hebben de voorleden Jaren moeten coopen. Om nu oock te verstaen de groote schade die den Coninck van Spaengien/ ten respecte van sijne Tollen jaerlijcx is lijdende/ moet V.E. acht hebben op't ghene ick nu segghen sal: Alle de Craecken/ Galleoens/ die door de particuliere worden toegheruft/ moghen niet varen nae Oost-Indien/ sonder oorlof ende voldoeninghe aen den Coninck. Wt Oost-Indien in Portegael wederghecomen sijnde/ moeten de Commisen overleveren de specificatie vant Cargason/ by de Officieren in Oost-Indien bezeghelt/waer nae de Officieren in Portegael met de Compaignie ofte Participanten voor den Coninck transigiren/ dat al veel is beloopende/ja by een half Capitael sal aencomen. Welcke goederen alsse uyt Portegael in ander Landen des Coninckx overghebracht worden/ moeten wederom Licent betalen / ende wanneer die oock van daer in andere vremde Provincien ghevoert werden/ ontfanght de Coninck van de selve den lesten Tol. Dit tsamen in een somma ghecalculeert/ sal den Interest beloopen Jaerlijcx voor den Coninck/ over de hondert Tonnen Gouts/ behalven den dubbelden schade/ die de Portugijsen in 24. Jaren / aen haer Schepen ende goederen voor ende nae gheleden hebben/ ende noch lijden.

Hebbende verhaelt wat de Participanté/voor het Lant eñ de Ingesetenē door den Oost-Indischen handel tot noch toe gheprofijteert/eñ wat groote schade eñ Interest/ dē Coninc van Spangien met sijne Portegijsen deshalven geledē heeft/sal ick nu cortelick beschryven/ den tegenwoordigē staet in Oost-Indien. Soo sal V.E. weten/dat de saken van negotie staen in seer goede termen/ die wy hopen door Gods segen / van jaer tot jaer noch beter sullen prospereren/nu de Engelschen hare macht/ (uyt cracht vant verbont voor een jaer met haer gemaeckt) met de onsen hebben gevoecht/ altijt hebben wy voor onse Natie in Oost-Indien/ als onder wegē eñ hier int Lant/ over de 50. Schepen/ met cloeck Zee-varent volck/ voort met allen wat tot den Oorloch ende sulcke verre reyse noodich sijnde/ dobbel versien/ daer toe omtrent thien gheweldighe Fortetessen/daer van sommighe den Vyant afghenomen hebben/de rest op groote costen van de Compaignie betimmert/ ende in defensie gebrocht/sijnde met vrome Officieren/Soldaten/ Amonitie eñ tot verseeckeringe van ons volck eñ goet/ als oock tot bescherminge der

gealieerde

gealieerde vrienden ghenoech verzien. Ten lesten / als die van Bantan
volgende den aert van den Spaengiaert / onse Commisen met extraordina
ris Tollen bezwaerden / ende van elck cent omtrent vijftich dede betalen
waer door wy van haer noch niet mochten obtineren/om van kalc en steen
op onse kosten te timmeren een Packhuys / tot verseeckerheyt van ons
goet / alsoo het houten huys / tot twee reysen toe/was afghebrant worden
zijn wy gedwongen gheweest / den Bantamschen handel te transportieren
op een ander bequaem plaetse / dat een vast Eylant ende een wel ghelegen
goede Haven heeft. Want ick bevinde onder mijne memorialen / dat voor
vijf Jaren / den grooten Keyser Materam in Java / die machtich is drie
mael hondert duysent mannen int velt te brengen / woonende omtrent hon-
dert mijlen weeghs van Bantam / versocht hadde oock aliantie met ons te
maken / presenteerende ons den Peper Tol vry te leveren/ende een Kasteel
te doen timmeren/daer toe met kalc ende steen / voort met alle behoefte ver-
zien op Japara. D'welck den Coninck van Bantam ende zijne Stadt-
houder niet wel en behaechden / ende eyntlijck hebben de onse omtrent Ja-
catra/eene Stadt in behoorlijcke defensie schier voltimmert / genaemt Ba-
tavia/waer in omtrent duysent familien van alderhande Natien gevonden
worden/om coophandel te drijven/ende wort beschermt ende geregiert/van
een Gouverneur / Schout ende andere Officieren / tot onderhoudinghe van
een goede politie / om een yederen te doen admineſtreren goet recht. Ende
op dat voor al den Gods-dienst ghevordert worde / waer door de verblinde
Heydenen / uyt de grove duysternisse/ende de jonghe Jeucht metter tijt/tot
de kennisse Jesu Christi onses Salichmakers gebracht ende opghetrocken
worden / zijn de Heere Bewindthebberen neerstich besoignerende / om
eene Kercke ende Schole aldaer op te rechten. Tot welcke eynde derwaerts
gesonden worden geleerde mannen/als van den beginne geschiet is / die het
Euangelium Christi met veel vreucht / den Heydenen so wel als ons volc in
hare Talen hebben vercondicht / ende noch vercondigen. In voeghen dat
een Coninck ende Prince van Amboina (alwaer het volck tot Duyvelsche
ende Heydensche superstitien seer genegen is) twee zonen met de leste Sche-
pen herwaerts overghesonden / met recommandation schrijvens aen zijn
Princ. Excell. op datse in de Christelijcke Religie voort in de studien ende
onse Tale onderwesen worden/om schier of morgen aldaer int Lant tot die
opbouwinghe der Kercken Christi / ende bescherminghe van haer Vader-
landt gebruyckt te werden. Den goeden Godt staet ons te bidden / dat hy
noch meer getrouwe Herderen derwaerts wil senden/die goet willich ende
uyt liefde zijns Heyligen Naems / de verre reyse aennemen / om de verblin-
de Schapen te weyden om datse door het Salichmakende gheloove tot de
Ghemeynschap zijner Hemelscher glorie gewonnen werden. D'welck de
Heeren Bewinthebberen voor al mede behooren te behertighen (daerom
ick deselve van weghen mijne mede participanten wil hertelijck ghebeden
hebben) verkiesende daer toe zodanighe mannen / die de heylighe Leere met
eenen vromen Godzalighen wandel verzegelen / op dat de Geestelijcke en-
de tijtlijcke coopmanschap/met meerder zegens mach prosperen. Ende
dit maer pro memorie.

Nu op

Nu op dat ick de eerst vrage voort beantwoorde/ sal ick oock kortelijck van den Spaenschen handel spreken/ daer van V. E. int eynde mentie maken.

Ick hebbe boven verhaelt/ dat wy de trafficque op Spaengien/ niet tegenstaende syne interdictie/ door anderen Landen altijt gedreve hebbe. Want men moet sekerlijck ghelooven / dat wy hier te Lande noyt daer van zijn beroofst geweest/ ghemerckt alle manufacturen in prijs ende aftreck over ander quartieren op Spaengien niet zijn vermindert gheweest. Sulcx dat wy met den heelen Spaenschen handel niet sullen konnen winnen/ maer alleen eenige verbeteringh / met twijffelachtighe versekerheyt / van den selven komen te ghenieten. Want als hy ons de vryheyt toe laet/ soo ghedoghen wy daer teghen/ dat de onse daer moghen varen/ 'twelck meerder is/ als men het wel insiet/ want hy gheniet daer door oock syne groote Tollen: Spaengien wort by ons ghespijst in hongers noot: Ende wy ghedoghen dat hy onse Capitalen/ volck/ schepen ende gheschut in Ostagie heeft/ om ons ofte onse vrienden daer mede te onderdrucken/ daer toe hem ghene occasien sullen ontbreecken / als wy voor desen wel gheproeft hebben / daer van onnoodich eenighe exempelen te allegeren.

Hier mede wil ick mijn antwoort op de eerste vraghe korten/ ende komen tot de tweede/ als ick die oock heb beantwoort/ sal ten lesten concluderen.

Volght de tweede Vraghe.

Alsoo wy in West-Indien gheen vaste plaetsen/ waer de Spaenschen nu hondert Jaren herwaerts/ de meeste Landen ende Havens in hebben ende bewoonen/ alwaer sy haren handel/ met de overghebleven Indianen met grooten gheluck bedrijven/ dat aldaer gantsch ghene aparentie zy/ dat onse West-Indische Compagnie teghens der vyanden danck sal met eenigh voordeel negotieren / om dat sommighe oordeelen dat de meeste swaricheyt sal wesen int oprichten van eenighe Colonien in onbekende plaetsen/ daermen oock ghene vrienden heeft / sonder welcke Colonien voor de onsen gantsch ghene versekertheyt kan zijn/ als V. E. oock niet sal ontkennen. Want den Koninck van Spaengien niet onderlaten sal / 'tselve met alle middelen te beletten/ waerom eenighe/ die hier vast sitten oock noch swaricheyt sullen maecken/ haer ghelt een vreemt Element te vertrouwen/ daer het de wint wech waeyt/ en daer van men langhe niet sal hooren/ etc.

Antwoort.

Ick ben verseeckert als V. E. mijnen Brief wel doorlesen/ niet soo swaerhoofdich sal wesen/ waerom ic het my niet en sal laten verdrieten/ noch andere diergheliicke scrupulen wech te nemen. Als wy Anno 1594. gheresolveert int volghende Jaer met een kleyne Vloot (als boven verhaelt) na Oost-Indien te varen/ en hadden wy aldaer oock ghene vaste plaetsen noch vrienden/ ende niet teghenstaende de Portegijsen vaste Steden ende Fortressen bewoonden ende ons met schips-macht verre overtreften/ soo hebben wy den aenghevanghenen handel in Godes Naem/ niet te min de volghende jaren met goe-

den suc

den succes gecontinueert (daer van den Heere gedanckt moet zijn) tot den jare 1603. alsdoen eenighe vereenichde Compagnie van de Hooghmoghende Heeren Staten gheoctroyeert / by de particuliere buyten kosten vant Landt worde opghericht / daer van het Capitael (dat Anno 1605. is ten vollen betaelt gheweest) beliep omtrent vijf ende 'tsestich tonnen gouts: Wat treffelijcke effecten door Godes seghen tot desen toe daer op ghevolcht / waer over de Christenen ende Heydenen sich billicks verwonderen / heb ick in mijne voorighe antwoort ten deele verhaelt / in voeghen dat den Spaenschen handel door de onse teghenwoordich seer is versmeltende / daer teghens de onse van Jaer tot Jaer is toenemende / ende 'tis aparentlijck / datse wel mochten eens uyt de Mollucksse Nagelen / Muscaten Eylanden (Waer uyt sy doch gheen ofte weynich voordel konnen trecken / van de onse belet zijnde) verdreven worden.

Ick kome nu op Guinea / alwaer wy oock bevorens niet eenen voet Lants ghehadt hebben / ende niet teghenstaende de Spaengiaert aldaer eenighe vaste Castelen ende Vrienden gehadt heeft / soo hebben wy den handel daer oock gedreven / met twintich Schepen / daer op vier hondert mannen waren / sulcks dat wy in tijden van oorloghe / aldaer verhandelt hebben / omtrent twaelf tonnen Goudts.

Desghelijcken op puncte Del Rey / in West-Indien heeftmen op de Soutvaert met hondert groote Schepen ghevaren / waer op een duysent acht hondert mannen waren / die Jaerlicks aen vrachten verhandelt hebben ende aen Sout / 'twelck niet anders en kost dan de vracht / ingebracht hebben thien tonnen gouts.

De verhandelinghe van Huyden op Cuba ende Espanola / heeftmen varende ghehouden met twintich Schepen / waer op vijfthien hondert mannen waren / ende daer is Jaerlicx verhandelt / niet min als acht tonnen Goudts / beloopende in alles hondert ende tachtentich Schepen / acht duysent seven hondert mannen / ende het retour door des Heeren seghen / hondert en dertich tonnen Goudts / vermoghens de calculatie by de Directeurs overgheghe ven Anno 1608. ghelijck het in openbaren druck 'tselve Jaer is ghelesen worden.

Maer om dat sommighe met onverstant / van den West-Indischen handel discoureren / sal ick kortelijck betoonen wat de Landen aen den West-Indischen koophandel gheleghen is / om dit wel te verstaen moetmen weten / waer in den meesten rijckdom van den handel bestaet / die door den Spaengiaert derwaerts ghedreven wordet.

Ten anderen door wat middelen wy den selven sullen door Godes hulpe deelachtich worden / met hope van goeden succes.

Ten lesten wat voordeel / sterckte ende macht / dese Vereenichde Landen / ende wat gheluck die contribuanten daer door souden moghen verkrijgen.

Het ghemeyn gevoelen hier van is dat den meesten rijckdom van den handel soude gheleghen zijn / inde rijcke Goude ende Silvere Mijnen / die Indien heeft / dan 'tselve is niet alsoo: Want den meesten rijckdom bestaet nu inde verscheyden vruchten ende ghewassen / die in die Landen van Indien vallen / als daer zijn Suycker / Gember / Indigo / Cochenille ende andere drogherie /

als me-

als mede diversche soorten van hout/ Huyden/ Peerlen ende gesteenten: Ende wederom in verscheyden manufacturen/ waren ende koopmanschappen/ die derwaerts gevoert worden/ waer by den Koopman/ Ambachtsman/ Schippers/ Landtlieden ende meest alle ghemeente leven. Het Goudt ende Silver/ heeft den Koninck wel groot profijt ghegheven / als de Spaengiaerts eerst in Indien quamen/ die het Gout met groote menichte vonden/ dat by de Indianen van langher handt vergadert was/ daer over ettelijcke milioenen van de arme ontschuldighe menschen door de Spaengiaerden wreetheyt erbarmlijck in de mijnen hebben moeten vergaen. Soo dat het Goudt nu seer verschoven is / ende niet meer in sulcken quantiteyt ghevonden wort / ende den meesten rijcdom huydens daechs inde voorsz koopmanschappen/ die over ende weder ghevoert werden/ bestaende is.

Tot bewijs van desen/ en sal ick gheen langhe beschrijvinghe doen vande rijckdommen/ die behalven 't Gout ende 't Silver uyt West-Indien te bekomen is/ maer alleenlijc gebruycken het exempel van Brasilien/ daer geen Goude noch Silvere mijnen en zijn / ende niet en hebben als Suycker / Cattoen/ Brasilienhout / Confituren ende Gember: Van den Gember en mach uyt Brasilien in Spaengien niet ghebracht worden / om dat die van S. Domingo/ die daer meest op staen ende leven/ niet souden bedorven worden. Nochtans soo is den Brasilischen handel een vande profijtelijckste van gheheel Indien/ ende daer Portugael meest by staet/ ende daer zy (nu Guinea ende Oost-Indien schier quijt zyn/ oft immers weynich profijt sy daer uyt trecken) haer trafficque by onderhouden: Want uyt Brasilien worden Jaerlijcx d'een Jaer min/ d'ander meer ghebrocht/ tusschen de veertich ende vijftich duysent kisten met Suycker / welcke soude moghen gheestimeert worden (alsoo de tweede/ derde/ witte/ ende maer een derde bruyne Suyckeren zijn) op 25. pont vlaems door een: Van ghenomen dat het zijn 40. duysent kisten / ende elcke kiste tot twintich pont vlaems / bedraecht acht hondert duysent ponden vlaems/ zijn acht en veertich tonnen goudts sonder het Brasilien hout/ Cattoenen ende andere meer/ dat oock eenen grooten rijckdom gheeft: Ende dan de manufacturen ende andere waren/ die van Portugael derwaerts gevoert worden/ die mede wel soo veel bedragen als de voorsz Suyckeren: Tis wel waer datter ooc veel ghelts uyt Portugael derwaerts wort ghevoert/ maer dat komt om dat daer anders gheen manufacturen en worden ghesleten als de Portugisen selfs van doen hebben/ maer hare slaven/ die veel duysenden sijn/ en hebben niets/ want die meest naeckt lopen/ ende alsoo en trecken sy daer gheen ander voordel uyt / als den arbeyt van de Wilde oft Brasilianen/ en hebben sy oock gheen gheniet of voordel/ dewijle sy die veracht t'onder ende ongheoeffent houden: daer tegen als wy daer waren/ soo souden wy uyt onse arbeyders mede groot voordel trecken / ende den koophandel soude daer door seer versterckt wesen. Hier by kanmen nu lichtelijck afmeten / wat groote rijckdommen de Waren van West Indien al tsamen geven/ ende noch meer wat de koopmanschappen die derwaerts gevoert worden/ uyt brenghen: Want in Nova Spaengia ende Peru / sijn hier en daer noch eenighe Indianen die ghepolliteert sijn/ ende ghekleet gaen. Ende ten ware gheweest dat de Spaengiaerts door haer

grouwelijcke tyrannije/de Inwoonders daer zy ghebiedt hebben / meest hadden uytgeroeyt/ongetwijffelt souden zy meer voordels daer van trecken/als zy nu wel doen/ dewijle de Indianen wat Borgherlijcker souden ghewordden hebben/en om te ghenieten die vrucht die van den arbeydt comt / haer tot den arbeyt ghewent hebben: Maer die Landen zijn nu meest van haere Inwoonders ontbloot/ende die noch overich zijn worden soo t'onder ghehouden / datse hert noch sinnen hebben/ja schier liever hebben te sterven/ als onder sulcke tyrannije te leven: Ende hier mede heb ick ghenoechsaem aen gewesen/waer inne den rijckdom van den West-Indischen koophandel meest bestaet/namelijck in de waren ende koopmanschappen/die d'een Landt heeft/ende d'ander Lant niet en heeft/ doch het Goudt ende Silver en is daer niet quaet by / om den koophandel te stijven.

Den middel om desen handel deelachtich te worden/ is datmen daer eenige Colonies op rechte/ende om die bequaemlijck op te richten/moetmen het Concept van de West-Indische Compagnie laten voortganck hebben.

Want als in den Artijckel van den Treves was gheaccordeert / dat wy souden mogen handelen ende trafiqueren in allen plaetsen/ havenen ende Steden/daer den Coninck van Spangien gheen ghebiedt en heeft / soo wort ons daer mede vry ghestelt/van te moghen handelen in Terra Florida/de Antillas/de gheheele Zee-kuste van Wiana / een groot deel van Brasilien/voorder tot aen de Strate van Magellanes/ zijnde wel 500. mijlen / daer den Spaengiaert gheen ghebiedt en heeft / als alleen op Rio de la Plata/ wijder door de Strate van Le Maire in het rijcke Landt van Chili / ende veel ander Landen ende Eylanden inde Zuyt-Zee gheleghen : Ick gheswijghe de groote rijcken die te lande-waert in zijn gheleghen/ die overvloet van gout ende andere costelijckheydt hebben / welcke volckeren oock eenichsins ghepoliciert zijn/ende tot de welcke de Spaengiaerdts mits haere tyrannije ghenen toeganck en konnen krijghen / waer dat wy metter tijdt goede vriendtschap mede soude moghen maecken / in welcke voorsz. Landen wy onse Colonias souden moghen stellen/ende alsoo onsen koophandel daer drijven / onghelijck beter/bequamer / ende met meer profijts als de Portegijsen ende Castillanen doen. Maer te segghen de plaetse waermen voor het eerste bequaemste soude moghen nederslaen/'tselve is niet gheraden/want dat waer den roosen pot te vroech ontdecken/ende den Spaengiaert waerschouwen.

Wanneermen nu eenige Colonias hadde opgericht/so souden wy dē meesten handel van Indien in onse handen krijgen/om wy dat alle manufacturē hondert tē hondert konnen beter coop geven/als de Spaengiaerts/ende die waren die uyt Indien komen/zijn ons oock vijftich ten hondert beter als aen haer lieden/dewijle zy ons wel soo veel meer komen te costen eer die uyt Spaengien hier comen/ende boven dien soude ons volc ende lantslieden door hare Industrie eñ arbeytsaemheyt noch veel meer voordels doen als de Spaengiaerden.

Men moet oock niet meynen / dat de Spaengiaert alle de vruchtbaertste landen ende plaetsen van Indien soo soude beset hebben / datter gheen en souden over ghebleven zijn/die goet/ghetempert / vruchtbaer ende bequaem souden zijn om te bewoonen/ende daer profijt uyt te halen is/ dewijle wy weten dat hy noch daghelijcks oorloogt om eenighe in te nemen/ dat andere / om de onbequaem-

onbequaemheydt van zijn groote Schepen van hemniet wel konnen besocht worden/als mede door de resistentie die hem die Indianen daer doen/sommighe zijn hem oock noch onbekent. Den Spaengiaert soeckt oock meest ghedaen werck/ ende heeft liever alsulcke landen daer hy goude ende silvere mijnen vindt/om de arme Indianen in den arbeyt te versmoren / ende sich alsoo rijck te maecken. Benevens dien zijn de Indien oock soo groot / dat hy het niet over al en kan besetten / waer door het vijfste deel van de Indien / by de Spaengiaerts niet bewoont en zijn / ende den vierden Indiaen den Spaengiaert niet toeghedaen.

Eenighe sullen groote swaricheyt in den aenvanck van dese saecke vinden/ om datse meynen/dat het langhe Jaeren sal aenloopen eer datmen profijt uyt desen handel sal connen trecken/maer dit is misverstant / want Suycker ende Gember zijn gewassen/die soo wel voorts setten / dat wy in anderhalf Jaer/ ofte twee Jaeren ten uyttersten sullen vruchten van onse plantinghe hebben: Ende als het eens int treyn is/sal het Jaer op Jaertoe nemen. Ick ghef wijge dat daer Sout/ Hout verscheyden verwen/Tubaco ende anders valt/ daer men voor het eerste eenich ghenict van sal krijghen/verwachtende een beter.

Seghtmen hier op de Portegijsen ende ander Spængiaerden hebben daer nu beter bequaemheyt toe als wy/ dewijle zy daer eenighe plaetsen in hebben/ ick bekent / maer als zy daer eerst ghecomen zijn/soo en hebben zy soo goeden ghelegentheyt oft bequaemheyt niet ghehadt/soo van schepen ende anders/als als wy nu hebben/te meer/om dat ons die Landen nu soo wel bekent zijn als haer/ende wy hebben goede commoditeyt/om uyt eenighe omliggende plaetsen te krijghen/alles wat wy tot oprichtinghe van Colonias souden moghen van doen hebben/welcke plaetsen hier oock niet en dienen verhaelt / maer den Spaengiaert heeft in het begin alles moeten uyt Spaengien krijghen/ want hyt daer van noode hadde/waer mede dat ick genoech bewesen hebbe/dat den middel om deelachtich te worden aen den rijcken handel van Indien /is/datmen daer eenighe plaetsen besetten moet/met volck uyt dese Landen / moeten nu oock ten deele bewijsen/wat grooten voordel/sterckte/ende nutticheydt dese Landen daer uyt sullen trecken.

Om dit te bewijsen en sal ic niet verhalen/die gelegentheyt / getemperheyt/ ghesonde locht/ bequame aertrijcke ende vruchtbaerheyt / die dese Landen van Indien hebben/noch oock de menichte van revieren / overvloet van vier voetighe dieren/ghevogelte ende visschen/noch mede niet int langhe wat waren en vruchten dat daer wassen/dan sal nu maer niet een woort segghen/ dat 'tselve Lant bequaem is tot plantinghe van Olie/Wijn/ Suycker/Gember/ Cochenille/Catton/Indigo/diversche Droogerien ende alderhande Fruyten / ende om kort te segghen / van alles wat Spaengien ende West-Indien ons nu gheeft/ende dese Nederlanden by haer selven niet en hebben/ 'twelc dan nootsakelijck eenen rijcken handel sal moeten gheven.

Dat desen handel den rijckften handel is/ die uyt Europa ghedreven wort/ meyne dat buyten twijffel is / want niet alleen Spaengien daer groote rijckdommen uyt treckt/ maer heel Europa heeft daer wel by ghevaren : Ende t'exempel van de Spaensche Coopliedē mach hier in dienen/die op dese Nederlanden seer grooten handel plegen te doen/ maer als zy begonden te ghevoelen

 ende

ende te smaken/wat grooter profijten den Indischen handel gaf/ so hebben zy ons haren ouden handel alleynskens over gelaten/en haer meest tot den West-Indischen handel begeven/ daerse boven alle de groote belastingen noch ordinaerlijck van vijftich tot hondert ten hondert pleghen te winnen: De Nederlanders die in Spaengien hebben gewoont/ ende onder den duym paert ende deel daer in ghehadt / konnen 'tselve betuygen/als mede de groote rijckdommen die de Genevoysen daer uyt hebben ghetrocken.

Het profijt dat wy van dese Landen souden doen: met onse Manufacturen oude ongheliјck noch meerder zijn / als 'tgheene dat de Spaengiaerts doen/ dewijle men weet dat de goederen die over Spaengien ghesonden worden/ moeten d'onkosten draghen van hier derwaerts te voeren : Dat den Coopman aen de selve plach gemeenlijck twintich ten hondert te winnen/ d'een tijt min ende d'ander tijt meer: In Spaengien in het inkomen worden met Tollen ende ander onkosten noch twintich ten hondert belast / in het uytgaen weder soo veel/dan vallen d'onkosten van Spaengien op Indien oock ongheliјck meerder/als van dese Landen / ende al wonnen wy niet meer als tghene ghespaert wort/met die goederen over Spaengien derwaerts te seynden/soo waer tselve niet dan te veel ghewonnen/ ende ick achte dat de Cooplieden ende Participanten van dese Landen / haer wel met de helfte souden te vreeden houden.

Dat onse Manufacturen daer oock wel souden ghetrocken worden / tselve is buyten allen twijffel/dewijle men weet datse voor desen by de Spaengiaerden ende Indianen seer sijn ghetrocken gheweest/ twelck nu by de ghene/ die van dese Landen derwaerts souden gaen woonen/ soude gheschieden / om den goeden koop te hebben. Ende voelende die nuttицheydt diese uyt verscheyden waren van dese Landen souden trecken (ghelijck in Guinea sulcks gheschiet/ ende hier noch ongheliјck meer gheschieden soude/alsse onder ons souden woonen) soo souden sy oock arbeyden / om jets te hebben/daer voor sy de selve souden moghen becomen/ende haer alsoo/ d'een tot landtbouwinghe/ d'ander tot het wercken in de Mijnen/ende de Vrouwen tot spinnen van Cattoenen ende Zijde redinghe/begheven/alsoo door de wermte des Lants/de Zyde wormen daer wel sullen voorts setten/welcke ghesponnen Cattoenen ende gereede Zijde / men dan hier int Landt soude brengghen / om tot Fusteynen ende andere Handtwercken ghebruyckt te worden/ waer uyt ghenoech ghespeurt wordt/ dat tselve dese Landen noch meer voordeels soude gheven als aen den Spaengiaert / ende wat grooter voordeel ende macht dese Landen daer door souden verkrijghen.

Eñ also den Spaengiaert wel weet/dat den coop-handel bestaet in het overbrengen van waren ende coopmanschappen/van d'een Lant in d'ander/ eñ dat daer toe noodich is dat het een Lant overvloet hebbe/ van tghene dander ontbreect: So laet hy niet toe dat in Indien Olyë ofte Wijnen geplant worden om also den coop-handel te onderhouden/ waer toe wy een veel beter bequaemheyt sullen hebben/als de Spaengiaert ofte eenige Landë in Europa: Want als wy aldaer den Wynstock/Olyve ende Orangie Boomen met de Zuyckerrieten etc. plantende/ sullen wy niet alleen uyt Indien ons Nederlant/maer oock andere

Provin-

Provincien ende Rijcken daer mede versorghen/sulcx dat op den afbreuck van den Spaenschen handel/consequentlijck sal moeten volghen eenen grooten Eclipsis in des Coninckx Cantoren/daer van noch sal ghesprooken worden int eynde.

Maer om den Ambachts-lieden van onse Landen haer Hant-wercken wel te doen vertieren ende vermenichfuldighen/ sullen uyt dese Landen na Indien gheene andere Manufacturen over ghesonden werden/dan die hier in dese landen ghemaeckt zijn/door welcke ende dierghelijcke ordinantie de voorsz. Landen seer sullen floreren/ende met Inwoonders vervult worden.

Want uyt Hooghduytschlandt/ Oostlandt/ Enghelandt/ oock veel Nederlanders herwaerts souden komen woonen/ ende haer in dese onse Vereenichde Nederlanden d'een hier d'ander daer/ nae dat het voor haer neeringhe best soude gheleghen zijn/connen nederslaen: Jae uyt Brabandt ende Vlaenderen souder groote meniehte herwaerts comen/om van het Spaensche Joc bevrijt te wesen/waer door dese Landen in menichte van Volck seer souden toenemen: Jae tis wel te ghelooven / dat eenighe duysenden uyt de verheerde Landen/ liever met vrouwen ende kinderen souden nae Indien varen/als datse souden onder het Pausdom woonen/want alsoo de reyse kort is / kanse met vrouwen ende kinderen wel ghedaen worden / ghelijck uyt Spaengien veel derwaerts varen/ende weynighe Vloten over varen/of zy nemen veel vrouwen mede/ende dit waer voorwaer oock gheene kleyne weldaet voor vrome God vreesende lieden van sobere middelen die in tijdt van quade neeringhe qualijck middel hebben/om haer huysghezin te onderhouden/alsmen haer een Lant wese daerse haer wel souden moghen erneren/ende met eene goede Conscientie te woonen ende den kost winnen.

Dat de Schip-vaert hier mede oock seer soude versterckt zijn / ende veel Boots-volck mede aenghequeeckt worden/ende in vaert ghehouden/kan men uyt het gheene voorsz is/ ghenoech sien/ want soo den West-Indischen handel vant Zout/Huyden/ diemen ghedreven heeft/byde hondert Schepen heeft in de vaert gehouden/wat soude het wesen alsmen boven het Zout noch de Suyckeren/diversche Houten/Olyen/Wijnen ende andere Waren met der tijt daer toe verkrijghe. Zijnde dit maer een reyse/ van vier/ vijf oft ses Maenden int gaen ende comen/welcken tijt men menichmael laet om een reyse inde Straet oft selve in Spaengien te doen/ ende hier soude voor Boots-gesellen oock wat meer als ordinaris te verdienen zijn.

Hier teghens mochtmen segghen / dat wy hier te Lande niet Volcks ghenoech hebben / om eenighe Colonias in Indien op te richten : Ten anderen / dat die lieden van dese Landen / in Indien / midts de hitte/ niet wel en souden connen aerden ofte oock arbeyden / ende datse derhalven daer niet soo goet profijt en souden doen / als de Spaengiaerden/ diet alles door haer Slaven doen. Wat het eerste belanght/tselve wordt ten deele beantwoort/ met het ghene ick boven verhaelt hebbe/ naemlijck dat door de groote neeringhe vele Coop-lieden ende Ambachts-lieden van buyten sullen in komen / daer van sommighe mochten nae Indien vertrecken. Maer alsoo daer oock volck sal dienen/die tot lantneeringh bequaem zijn, salmen ghenoech

uyt Hooghduytschlandt/ Denemarcken/ Oostlandt ende andere Noorderscher Landen becomen/ twelc meest een Arbeytsaem volck is/ welcke Landen thienmael volckerijcker zijn als Spaengien/ oock sijnder de lieden vele soo arm datse haer niet en sullen connen verergheren met haer Landt te verlaten: Boven dien soudemen uyt Spaengien veel Nederlanders krijgen/ die weten wat profijten in Indien te halen zijn/ die oock willich souden sijn/ om derwaerts te varen/ als oock eenige die uyt Brasilien ende d'Eylanden van Canarien verjaecht zijn/ soo datmen Volck ghenoech soude krijghen uyt andere Landen/ sonder dese Landen t'ontblooten ende souden alsoo ghelijck als een dobbel Nederlandt hebben int Oosten ende Westen.

Belangende de hitte/ dat die ons soude verhinderen aldaer te aerden/ oft arbeyden/ om het contrarie hier van te bewijsen en hoeve maer d'ervarentheydt te verhalen/ die ons heeft gheleert dat de Nederlanders waer sy comen/ tsy in Spaengien/ Canarien/ Barbarien/ Guinea/ Oost ofte West-Indien/ over al de lieden overtreffen in arbeytsaemheydt: Ende al en hadden wy gheen ander proeve/ als van het Zoudt dat in West-Indien ghehaelt wort in een seer heet Climaet/ twelck den meesten arbeyt is die ick achte dat ter Werelt ghedaen wort/ so soude tselve genoech zijn om te betuyghen/ ende nochtans en heeftmen niet bevonden/ dat aen eenige Schepen die derwaerts gevaren zijn/ oyt volck heeft ontbroken: Ende die eens derwaerts ghevaren hebben/ sijnder dickwils weder gekeert. Men moet oock aenmercken dat de daghen ende nachten even lanck zijn/ ende dat de hitte des daeghs door de langhe koude nachten ghematicht wort/ als mede door de gheduerighe Ooste winden die daer Jaer uyt jaer in wayen. Den grootsten arbeyt/ die in de Steden ende Suyckermeulens moet ghedaen worden kanmen wel by nachte doen. Ende soo veel den Ackerbou belanght/ daer toe heeft men tijdt van smorghens ten vijf ofte ses uren totten thien uren toe/ ende daer nae weder van des naer middaeghs ten drie uren/ tot savonts ses ofte seven uren/ twelcke zijn acht ofte neghen uren 'sdaechs: Men kan daer oock het gheheel Jaer door int Velt wercken/ daermen hier den meesten tijdt/ door het koude ende onghetempert weder wort verhindert. Het weder is oock dickwils overtrocken/ ende dan is het daer mede koel: Ende of het schoon reghent/ soo en hindert den reghen soo veel niet als in de koude Landen.

Datmen meynt dat de Spaengiaerts met hare Slaven profijtelijcker souden arbeyden als wy/ tselve is oock misverstant/ want men seyt ghemeynlijck dat met onwillighe honden quaet hasen vanghen is/ ende dat onwillighen arbeyt swaer valt: Dat volck arbeyt soo langhe als den stock op den rugge is: Al wat sy doen/ is sonder industrie/ alles doende als onvernuftighe dieren met grooten arbeyt. Een man van desen lande sal meer wercks aflegghen/ als drie Swerten/ die groot gelt kosten: Ende als sy eenigē onwilligen krijgen/ so vergeven sy haer selven oft sterven van hongher/ om haer Meesters spijt te doen/ want weten anders geenē middel om haer te wreken dan datse hare ongenadige Meesters so doen haer ghelt verliesen/ ende also wort dickmaels yemant die door veel Slaven rijck is/ in korten tijdt arm/ als daer sterfte onder comt. Alsmen oock in siet de groote schattinghen ende onkosten die de Portugijsen eñ Spaenjaerts hebben int gaen ende komen/ so salmen moeten bekennen/ dat wy

groote

groote dagh-loonen gevende/ noch meer voordeels sullen doen als sy/al hadden sy de Slaven ende de mont-kost en om niet.

Hier sal ick nu wel sluyten/ten waer dat het groote misvertrouwen/die alleen op onse gheringhe vermoghentheyt ten respecte van onsen machtigen Vyant/ met groot misverstant schijnt gefondeert te wesen/niet alleen V.E. maer oock sommige ander descouragierde/ gelijck ick doorgaens uyt uwe schrijvens versta/om dan V.E. eenichsins hier in te contenteren/sal ick het noch wat hoogher beginnen/doch met korte woorden/ende om te ghewinnen by de selve een beter vertrouwen ende vaster memorie sal ick vant voorgaende een weynich mede verhalen/ ende met eene waerachtige Historie bevestigen/ so segh ick dan/wat belanght onse swacheyt/tegens so eenen grootmachtighen Potentaet / dat wy de selve niet konnen ontkennen/ jae dat hy alle andere Princen schier in balance hout/ met alsulcke practicquen/ als velen bekent is. Maer wy gheleert zijnde uyt de H. schrift / dat by Godt gheen onderscheyt is te helpen door veel / ofte daer geen kracht in is/ 2.Chro, 14.11. Op dat Israel hem niet beroemen soude/segghende: Mijne handt heeft my verlost/ Iudic.7.2. Zoo hebben onse vrome Voorsaten in haren hoogen noot/ als den Hertoch van Alba dat bloeyende Nederlandt teghens alle recht met eene ongehoorde tyrannie was devasterende/haer toevlucht genomen tot den Heere Zebaoth die een Godt der Heyrkrachten ende een beschermer der verdruckten / besonder die hem van herten vreesen/die daer over tot deser uren toe/in hare hope niet zijn tot schande/maer ghenadelijck ghetroost ghewoorden. Want tis eenen yederen kenlijck / wie dat voor vijftich jaren herwaerts/ als de saken gantsch verloopen/de Edelen verstroeyt/eenighe voorname hoofden omgebracht/ veele duysenden vernielt/verbannen ende verloopen/ der vromen Inghesetenen middelen schier uytgheput/ ja den goeden Prince (hooghloflijcker memorie) Te Lande uytghewecken/de Spaensche meester over al zijnde/ soo dat na menschen oordeel / wy alle schier verloren waren/heeft Godt (segghe ick) onse voorouders met sulcken mannelijcke resolutie ende standhafticheydt ghecouragiert/ datse der Landen bescherminghe met by setten van lijf/goet ende bloet/teghens den machtigen Potentaet aenghenomen/ met vaste toeversicht/ alsoo de gerechticheyt van sake(sonder de welcke gheen seghen van Godt te verwachten)aen onser zijde was/ of de Heere soude ons eene goede uytkomste verleenen. Ghelijck het huyden ten daghe voor de gantsche werelt openbaer is / daer van Godt moet in eeuwicheyt ghedanckt zijn. Zet nu hier by den teghenwoordighen staet in Oost Indien/daer van ick hier bevorens geschreven hebbe/al waer wy in den beghinne niet eenen voet Lants gehadt hebben/ende op deser uren vaste Fortercssen eñ een wel gelegene stercke Stadt gebout niet tegenstaende den vyant aldaer ons verre met macht was overtreffende/is den besten ende meesten handel/als ooc huydighes daeghs in Guinea aen onser syde ghebleven. Waerom sullen wy wanhopen/om eenen vasten voet te krijgen in West-Indien/alwaer noch etelijcke hondert mijlen landts worden gevondẽ/ daer de Spaengiaerdts ende Portugysen niet verkeren ofte woonen / Ja daer noch veel hondert duysent Indianen syn die om der Spaengiaerden wreetheydt / verlanghen met ons alliantie te maken/als daer sindt neffens andere volckerẽ die strijtbaer Chilesẽ (vyanden vanden Spangiaert) van de welcke sy noyt geheel sint overheert ge-

weest. Meent ghy dat de overghebleven Indianen in Peru/ Mexico etc. als sy de geringste occasie sullen hebben om haer aen de wreede Spangiaerden te wreken/ die haer gheslacht soo Barbarisch wtgeroeyt hebben/ datse die sullen versuymen? Ja om dit vergoten ontschuldich Bloet/ van zo veel hondert duysent Indiaenen (dat nacht ende dach wraeckt roept) waer op de Prophetie van den Eerweerdighen Bisschop Bartholomeus de Las Casas/ geboren Spaengiaerdt/ ghefondeert is (daer van hier by een Extract) verhopen wy door Godes seghen ende syn rechtveerdich oordeel een ghelucklighe uytcomst. Want also vermaent ons Godt/ door Moysen/ daer op de vooorschreven Bisschop ghelet heeft: Wie bloet-schuldich is/ die schendet dat Landt/ ende dat Landt en can van't bloet niet versoent worden dat daer inne vergoten wort/ sonder door dat bloet des geens diet vergoten heeft. Behalven de vervremdungh der Indiaenen/ wt der Spaengiaerdeen tyrannische regierung ghesproten is/ daer noch een ander oorsaec/ die den Coninc van Spaengien zeer doet vreesen/ dat hy de Indien sal quijt worden/ soo wy daer eenen voet in crijghen: Naemlijck de vervremdungh zoo voort ghecomen uyt de houwelijcken die daer zijn ghewéest tusschen de Spaengiaerden ende Indiaensche Vrouwen/ als mede tusschen de Indiaensche ende Spaensche Vrouwen/ waer uyt dan Mesticos of halfgheslachten zijn gekomen/ die haer meer voor Indiaenen als Spaengiaerden zijn houden de/ ende derhalven oock meer d'Indien haer Vaderlandt dan Spaengien toe ghedaen.

Om in V. E. een beter vertrouwen tot onsen West Indischen handel te verwecken/ sal ick nu van alle de heerlijcke victorien/ die de onse in Oost Indien de voorleden Jaren met de hulpe van boven bevochten/ maer een Historie int lange ter eeren Gods verhalen/ d'welck mede sal dienen tot eene betuyginghe van zijne Vaderlijcke goetgunstichept/ over die/ zoo hem van gheheelder herten vertrouwen.

Het is ghebeurt dat den Spaenschen Generael in Oost Indien/ Andreas de Furtado de Mendoza met eene gheweldighe Vloote soo te Goa/ Cochin/ ende Mallacco het voor Jare toegherust/ bestaende in dertich zeylen/ waer onder acht Galioenen ende twee en twintich Galeyen ende Fusten wel ghemonteert/ voor ghenomen hadden/ op het volghende Jaer 1601. in Augusto/ Bantam te water ende te lande te beleggen/ om de Batavierē aldaer den florerendē coophandel met gewelt te belettē/ maer door stormende wint verhindert zijnde/ is eerst den 24. Decembris voor Bantam gearriveert/ even ten selven daghe dat Wolfardt Hermans/ met drie Hollantsche Schepen ende twee Jachten/ door een wonderlijcke beschickingh Gods/ oock aenghecomen was. Nu ist also/ dat de Nederlantsche Schepen/ de Caep Bona Sperance ghepassiert zijnde/ ghemeenlijck het Gheschut beneden doen/ als van daer voort tot de straet Sunda toe noodeloos te ghebruycken: Aldus soudense de voorsz Portigijsche Armade in handen ende tanden gevallen hebben/ ten waer sake/ dat hun de Almogende Godt (een sake weerdich om wel te aenmercken) eenen onverhoopten Bode bevorens toegheschickt hadde/ die hem van alles verwitticht heeft: De selve was een Chinees/ die met zijn Prau dese Schepen aen Boort

quam/

quam/ alsoo die noch uyt het ghezicht van de Portegijsche Armade wa-
ren/ denckende hunlieden eenen zonderlinghen dienst te doen/ als ma-
ghende op zijne waerschouwinghe het perijckel ende den stoot van sulcke
gheweldighe Scheeps-Armade in tijts ontwijcken. Onse schepen/ aen
dewelcke dees bootschap gheschiede/ waren ghenoempt t'eene Gelder-
landt/ groot twee hondert ende vijftich last/ 'tander Zeelandt/ groot twee
hondert last/ 'tderde Wtrecht/ groot hondert ende dertich last. Aengaen-
de de twee Jachten/ daer van was den Wachter groot tseventich last/ en-
de dander achtentwintich last/ die in April Anno 1601. wt Texel ghe-
seylt waren. Nu in plaets van de Anckers te lichten/ Godt hare herten
versterckende/ hebben een ander resolutie ghenomen/ want den Admi-
rael voorsz/ soo haest hy het voorsz by den Chinees verstaen hadde/ heeft
gheboden/ de Anckers uyt te werpen/ ende de Overhoofden by een beroe-
pen hebbende/ werdt nae ghedaene Ghebedt tot Godt/ beraetslaeght/ wat
tot welstandt van onse gheringhe Vloodt/ tot behoudenisse in toecomen-
de tijden/ van den Oost Indischen handel/ ende ter eeren van de Neder-
landtsche Natie/ het oorbaerlijckste ende beste ghedaen of ghelaten waer:
Waer op eenhellichlijck besloten ende bestemt wort/ datmen ghemerckt
de ghewichtigheydt vanden aenstaenden aenslach/ aen den welcken de be-
houdenisse van Bantam hing/ oft wel den ondergangh vant selve/ waer
door ghenoechsaem ghemercht conde worden/ watter de Geunieerde
Provintien door souden comen te lijden/ op de hulpe van den beschermen-
den Godt steunende/ de voorschrevene Portugijsche Armade cloeckelijc-
ken aenvallen ende bespringhen soude/ om die van daer te verdrijven. Op
alsulcken resolutie/ worden stracks alle koyen ende andere beletselen uyt-
ghebroken ende over boort gheworpen/ so om het Grof geschut/ als oock
int particulier elck een zijner persoon/ tot den aenval ende teghenweer/ nae
dat de noot vereysschen soude/ wel te moghen ghebruycken/ het Gheschut
gheclaert ende alles ghereet sijnde tot sulcken Battalie noodich/ hebben
sy daer nae smorghens te twee uren voor den dach/ op het teycken van
een vier/ tsamender handt/ de Anckers ghelicht den 25. December/ en-
de ontrent der Sonnen opgangh/ zijnse int ghesichte van der Portugijsen
Armade ghecomen/ ende de selve nae acht daghen vechtens van daer ver-
jaecht/ so datse met schanden de vlucht namen/ nae datse wel van ons Ge-
schut doorboort waren/ ende ses Schepen verlooren hadden/ daer van wy
twee verovert/ ende sy selven twee in de brandt ghesteken/ ende noch twee
in den grout door-boort hebben. Waer tegens wy maer eenen man ver-
loren/ doch hadden meer ghequetsten/ ende met grooter eeren weder tot
Bantam ghekeert zijnde/ hebben in weynich dagen/ alle onse vijf Schepen
wederomme gerepareert. Over dese triumphante victorie/ hebben zich niet
alleen de Indiaensche Coningen en Princen/ maer ooc den goeden Biecht-
vader van S. Alteze Pater Jan Ney (als hy Anno 1607. in s'Graven-Ha-
ge was) wel grootelijcx verwondert/ en als hy occasie hadde/ met de Heere
Generael Wolfart Hermans te spreken/ vraegde he/ wat doch hem verstout
hadde/ alsulcke machtigen Vloot te attacqueren/ die by macht van Schepe
en Volc driemael stercker was/ als de zijne/ waerom het apparentlijc was/

 dat hy

dat hy met zijn volck inde handen van zijnen vyant hadde moeten vervallen: Daer op ter antwoort gaf/dat hy van Godts ghenadige bystant verseeckert was/die hunluyden met sulcke manlijcke resolutie coragieerde/jae eer zy sollen gheleden hebben/dat den vyandt soude meester van haer goedt ende bloedt wesen/souden het vier in't kruyt ghesteken hebben/ om beyde ghelijck in eenen ooghenblick te doen opvlieghen etc. Dese Historie heb ick wat langher beschreven/sonder dat ick de heerlijcke victorie van Matelief voor Malacca/van Steven Verhaghen/voor Amboyna etc. wil verhalen/ op dat ick het niet te langh make/alleene komt de Almogende Godt de eere/die de zijne een onvertsaecht herte gheeft/ om groote dinghen te bestaen ende uyt te voeren/den welcken zy lof ende prijs inder eenwicheyt/ Amen.

Ten lesten schrijven V E. dat sommige die hier vast te lande sitten/sullen zwaricheyt maken mildelijck haer gheldt een vreemdt Element te betrouwen/daer het de windt wech waeyet/ende daer van men lang niet sal hooren etc. Alle dese zwaricheyt wordt met 'tvoorgaende ghenoech wech ghenomẽ/maer of sommige het Octroy aen de West-Indische Compagnie van de Hoog. Mog. Heeren Staten Generael verleent niet gelesen en hadden/ gheve ick tot het voorgaende desen bericht. Ghy weet hoe dat de Oost-Indische Compagnie/by particuliere buyten des Landts kosten aenvanckelijck begonnen/ende haren handel met tamelijcken voorspoet ende der Participianten voordeel door Godes seghen tot noch toe gecontinueert/daer van de profijten noch tweemael grooter souden uytgevallen hebben/ so men niet met excessive zware lasten/weghen de oorloge tot onderhoudinge van den Oost-Indischen handel ende tot bescherminghe van ons selfs ende onse geallieerde aldaer waren ghepargst gheweest. Waer teghens de West-Indische Compagnie/wordt van de Hoogh. Mogh. Heeren Staten in regard van de groote lasten/met een treffelijck behulp gebeneficiert/ want haer wordt belooft / datse sullen haer Compagnie teghens eenen jeghelijcken mainteneren ende defenderen inde vrye zeevaert ende traffijcque / ende tot dien eynde de selve te hulpe komen met een somme van thien hondert duysent gulden te betalen in vijf Jaren / daer van de eerste twee hondert duysent gulden sullen betaelt worden ende gefurneert/soo haest den eersten termijn by de Participanten sal wesen opghebrocht / doch met de helft van de voorsz thien hondert duysent gulden sullen ghenieten ende draghen winste/ risico/ghelijck alle andere Participanten in dese Compagnie genieten ende draghen sullen. Daer toe noch/ wanneer de saken in de Limiten van dese Compagnie tot een openbaer oorlogh gebracht werden/beloven de Hooghemelte Heeren Staten/de selve noch te assisteren met twintich Schepen/ zijnde behoorlijcken ghemonteert ende verzien van alles / oock van Metalen ende ander Gheschut / ende behoorlijcke quantiteyt van Ammitie/ mitsgaders van dobbeldt/ lopende ende staende zeplagie/ touwen/anckers ende andere toebehoorten wel verzien. Ja dat wanneer dese Landen in hare lasten merckelijcken souden worden verlicht / ende dat dese Compagnie in zware lasten van Oorloge zouden comen te vervallen/ soo wort de Compagnie eene goede verbetering van't voorsz subsidie toeghesept/ so vele den staet van de Landen sal moghen lijden. Op dese weldaet sullen sonder

twijfel

twijfel veel duysenden mildelijck contribueren / besonder alsse zulle verstaen / dat de vaert op Guinea ende Soute Landen mede inde West Indische Compangnie is begrepen / welcke vaerten Jaerlijcx goede retouren ghegeven hebben / als ick boven ten deel verhaelt hebbe / dat oock merckelijck den last van dese Compagnie zal verlichten / waer van als de Participanten bevorens wel sullen geinformeert wesen (waer in ick gheern de selve met dit discours wilde voorderlijck zijn) datse onghelijck milder sullen contribueren / d'welck ick by my selven hebbe bevonden / want geresolveert zijnde mede ter liefde tot mijn Vaderlandt eene portie int te legghen / heb ick / na dat ick claerder bescheyt ontfanghen hebbe / de selve verdobbelt. Altijt gaet dit vast / datter zo veel tot dese equipagie zullen contribueren / welcke herten van Godt gheroert zijn. 1. Samuel 10, 27. In welck Register ick uwe E. oock hope te vinden. Doch daer sullen gene penninghen tot oprichtinghe van dese heerlijcke Compagnie ontbreecken / waer nae soo veel duysent vrome Patriotten de voorleden Jaren verlanght hebben. Want hebben eenighe particuliere op haren buydel (als boven verhaelt) in tijden van oorlogh op de Sout vaert / Guinea / Cuba ende Espagnola / hondert veertich groote Schepen opghebrocht / ghemonteert ende gaende ghehouden / hoe veel machtigher sal dan (door Godes beschicking) dese Vloot wesen / zijnde met sulcke groote voordeelen ende previlegien tot der Participanten verlichtingh / van de hoochghemelte Heeren Staten begiftight. Tot welcke Equipagie eenige Republicquen ende vele duysenden / soo buyten het Vereenichde Nederlandt zijn gheseten / onser aller inlagie met eenen goeden toeset zullen versterken.

Oock dient mede geconsidereert / dat voor eē Oost Indisch Schip / dat na de derde reyse gesletē / ende in seventhiē maendē een retour brengt / wy voor een gelt drie ofte meer West Indische Schepen hebben zullen / met hope van twee retouren in eē Jaer / welcke Schepen noch mogen tot twaelf reysen tē minsten gebruyckt worden / dat oock grootelijcx de costen sal verlichten.

Resteert nu voor het lest / u vreemt Element / waer mede ghy verstaet / datmen Capitael ende Rent wel soude ghelijck mogen verliesen / in betrachtingh het gheluck ter Zee onbestendich. Het lest gheloof ick geern / maer dat men Rent ende Capitael soude verliesen met dese Vloodt / is mijn vast betrouwen / dat Godt sulcx nimmermeer en sal toe laten / maer die daer haer gelt voor vaste erfgronden ofte op diergheliјcke onderpanden uytgeven / zijn die altemet den selven Risico niet onderworpen? Besonder in oorloghs tijden: Ja in tijt van vrede is het ooc gebeurt / dat de Eygenaers in twintich jaren niet een Capitael van hare diergecochte erven geprofiteert / daer men by oorlogs tijden door den Indischen handel / vijf ende ses Capitalen door des Heeren zegen ghenoten heeft. Met de Spaensche Negotie heeft men by tijde van vrede / Jaerlijcx twintich pro cento gewonnen / alst wel gelucte. 't Welck profijt de Indische ende andere Coopliеden / oock in oorloghs tijden door andere Landeren (als boven verhaelt) uyt Spaengien ghenoten ende noch ghenieten. Altijt sullen de retouren soo uyt West Indien overghebracht / alle de anderen verre overtreffen / als wy aldaer eenighe Colonien (daer toe goede hope is) sullen opghericht hebben / ende

tis wel aparentelick/ dat veel duysent Indianen / om haer leet over de on-
barmhertighe Spaengiaerts te wreecken/ ons mochten byspringhen/ende

den Berg Potosy ende andere plaetsen(daer de Goude eñ Silvere Mynen zijn) overleveren. Doch of dit voor eerst niet wilde gelucken/sullẽ wy ons geern laten genoegen met den anderen rijckdom eñ over grooten segen/die God ons sal believen te verleenen/waer mede die Landen bovẽ allen anderen rijckelickẽ begaeft zijn/als wy hier bevorens int brede verhaelt hebbẽ.

Dit is tghene ick tot onderricht op uwe voorghestelde vraghen ende andert scrupulen heb willen segghen/ niet twijfelende of alle vrome getrouwe Patriotten die ons Vaderlandt alle voorspoet wenschen / en sullen in der eeuwicheyt met goeder Conscientie niet connen raden/ tot het quiteren van den Oost ende West Indischen handel / om daer voor te behouden eene onseeckere Spaensche Traficque / niet dat wy nae eenen Goddelijcken / oprechten/ generalen ende eeuwighen vrede gheensins verlanghen / maer dat wy niet begheeren onder den valschen schijn van dien / bedroghen te sijn. Altijdt de nootsaeckelickheydt van den voorsz Indischen handel / wort uyt twee principale redenen besloten. De eerste : dat de vrije Nederlanden uyt hare Lants gheleghentheyt/ende der Inghesetenen aenghebooren aert/niet kunnen blijven in den fleur ende welvaren / daerse (niet teghenstaende het Oorloch) teghenwoordich in zijn/ ten zy datse haer Scheeps-rijcke Zeehaven ende Zeevarent volck / rijcke Coop-Steden / met de Over-Zeesche traficque ghezeghent sien. De tweede / aenghesien des Coninck van Spaengiens macht ende rijckdom/ in alle gheleghentheyden / niet alleen de Nederlantsche Provincien / maer alle andere Potentaten van der Werelt moet suspect wesen / datter gheen souvereyner middel ter Werelt can ghevonden werden/ om van de ghestadige vreese ontlast te worden/ als den selven de fondamenten van sijne uytsteeckende rijcdommen / daer mede hy al-
le de

le de Christen Potentaten in vree se is houdende/ te ondergraven/ twelck is
hem de Oost ende West Indische negotie vruchtbaerloos te maecken voor
een goet deel: In voeghen dat den Coninck door den Oost ende West-In-
dischen brant soo sal decimeren / dat alle de Werelt sich by het vier warm
maeckende / gheen oorsaeck meer sal hebben / van in hare Landtpalen / de
Spaensche Heyrtochten te vreesen sullen hebben/ als het voorleden ende dit
Jaer ghespeurt is/ door dien de Coopliedea op den Eclipsis van den Indi-
schen handel gheen ghelt te vooren sullen verschieten.

Doch de eerste nootsaeckelijckheyt van d'over Zeesche traficque mochte
by eenighe toeghestaen ende beantwoort worden. Dat het daer uyt niet
en volght/ dat men juyst op Indien soude moeten handelen / maer dat men
daer teghens den ouden Spaenschen handel/ in cas van bevredinghe / sou-
de comen te winnen. Waer op of ick wel voor desen hebbe gheantwoordt/
sal ick het om verscheyden pregnante oorsaecken noch wederom moeten re-
petieren / op dat het wel betracht worde. Soo segghe ick dan cortelijck/
dat den Spaenschen handel ons voor eerst gantsch niet seecker noch vast
is/ uyt dien d'archlistige Spaengiaerden/ons de selve t'allen tijden by hon-
dert middelen (daer toe hem gene pretexten sullen ontbreecken) infructueus
connen maecken/als aen sijne Impositien lasten ende Placcaten al de voor-
leden Jaren is ghebleecken. Ten tweeden isset gantsch periculeus/ja heeft
den Vyant groote gheleghentheyden in handen/ghemerckt men by middel
dier selver/ in de macht ende dispositie/ van eenen versoenden Vyant is stel-
lende / niet alleen vele hondert duysenden van middelen/maer oock ontal-
licke middelen van Schepen / Gheschut / ende condich Zeevarent Volck/
welcken Spaenschen handel wy altijt doch in Oorlochs-tijdē/door die van
Enghelant ende Vranckrijck/met temelijcken voordeel ghedreven hebben/
waeromme het gantschelijck niet geraden en is/op sulckē voet met Spaen-
gien te tracteren. Maer nu de Hoogh. Mogh. Heeren Staten Generael/
na voorgaende rijpe deliberatie / sonder twijfel door Godes sonderlinghe
beschickung / de West-Indische vaert eendrachtelijck gheaccordeert / ende
met heerlijcke Previlegien gheoctroyeert / waer toe vrome goethertighe
Patriotten/ nae hare ghelegentheyt hebben lustich begonnen te contribue-
ren/ sullen de Spaensche niet rusten / maer duysent practiquen gebruycken/
om der Hooghghemel. Heeren Staten goede resolutien te eluderen ende
vruchtloos te maecken/tzy door eenighe Coopliedea ofte andere Favoriten
die zy met den Gouden Stock van Peru sullen soecken te streelen / doch by
de vrome te vergheefs / die om gheen wereltlijck respect / haer tot sulcke
schadelijcke ende oneerlijcke resolutien sullen laten beweghen / verseeckert
zijnde/dat daer op ten lesten volghen sal den onderganck van desen machti-
ghen staet / ende consequentelijck van alle haer gheallieerde Vrienden. Nu
mochten eenighe segghen dat wy behooren te blijven binnen ons Limiten/
sonder ons ghebiet door Colonien over Zee te soecken te extendiren/ om te
beschermen dat wy hebben. Dats een quaden voorslach: Want soo wy hem
den handel in West-Indien met eene machtige Scheeps Armade niet soec-
ken te verstooren/ sal hy ons noch onse Vrienden niet in vreden laten. Altijt
is sijne macht door onsen handel in Oost-Indien (als boven verhaelt is)
seer

seer gebroocken/ ende soo Godt de Heere (daerom wy hem bidden moeten)
ghelijcken succes in West-Indien verleene / sal hy sonder twijfel ons ver-
soecken om vrede / den welcken hy tot onser verseeckertheyt Religieuser sal
onderhouden als voor desen om niet vant Indiaensch incomen een groot
deel te verkiesen/ daer toe men goede hope heeft/om redenen hier bevoorens
in het langhe gheallegeert.

Hebbende dan bewesen/ hoe dat dese Landen/door de over-Zeesche Tra-
ficque door des Heeren zeghen/ in neeringhe / volck ende voorspoet (sijnde
de zenuen van dese Republicque / int midden van de Oorloghe toegheno-
men. Soo wort met eenen toegheſtaen / dat den Oost-Indischen handel
heeft gheopereert twee merckelijcke effecten / zy heeft onse middelen ver-
sterckt van ons Vaderlant / met gheenen cleynen afbreuck van de Spaen-
sche Traficque in Oost-Indien. Daer voor Godt in eeuwicheyt moet ge-
danckt sijn/ ende hebbende oock bewesen / hoe dat noch beter succes in cor-
ter tijt van den seghende Godt met de West-Indische Vloot verhopentlick
te verwachtē is/soo behooren alle vrome Patriotten den anderen te coura-
geren / dewijle zy haer ghelt tot meerder reputatie vant Lant niet connen
besteden/ om tot dese Equipagie (doch elck nae sijn gheleghentheyt) milde-
lijck te contribueren in drie termijnen / daer van den eersten sal ten uytter-
sten int leste van November erlangt worden. Dat naest Godt het eenighe
souvereyne middel sal wesen / om den Spaengiaert in balance te houden/
ende ons selven met alle gheallieerde Nabueren ende Vrienden buyten alle
vreese gherust te moghen stellen / soo anders in menschelijcke consideratie
eenighe verseeckertheyt te stellen is.

Ten besluyte bidde ick God almachtich/ dat hem gelieve over dese Vloot
sijnen goede hant te houden / ende sijnen milden zeghen te strecken/ ende de
selve soo te derigeren/ dat onse Vyanden daer door gheswacket ende verne-
dert / wy ghesterckt ende verhooght moghen werden : Ende niet te min
leeren/niet op onse macht maer op den Heere alleen te staen/ende den selven
met een vernedert eñ boetveerdich herte daer voor te dancken/ hem in sijne
Vaderlicke bescherminge bevelende/ onse H.M. Heeren Staten Generael/
mitsgaders sijne Princelijcke Excell. ende alle andere by hebbende Heeren
ende Crijchsluyden. Vale/ Gheschreven in haeste/den 1. September 1621.

Om te bethoonen hoe dat onse Batavieren in Oost Indien / in den be-
ginne van Coninghen ende Princen zijn onthaelt gheweest / niet teghen-
staende de Portugysen ende Jesuwijten/by eenighe tselve sochten met hare
valsche calumnien te beletten/ sal V. E. lesen de Copie van eenen Brief/die
Sr. Arent ten Grootenhuys Bewint-hebber aen een goet Heer N.N. uyt
Amsterdam gheschreven heeft Anno 1610. den 29. Julij.

E Erentfeste/Alsoo wy de Brieven/ gecomen uyt Indien gelesen ende de
Commisen hebben gheexamineert / soo heb ick niet willen laten V.E.
tselve deelachtich te maecken/ hoe dat den Admirael Verhoef/ voor goet ge-
vonden heeft/twee Schepen/namelick den Leeu met de Pijlen eñ Griffoen/
soo hy tot defensie van Jhoor aldaer hadde gelaten / na het Eylant Japan
te seynden/om aldaer vrije handelinghe van den Keyser/in sijn Lant te ver-
soecken/

ſoecken/ ende eenighe contracten diens aengaende te maecken/volghens de Brieven van ſijne Princelijcke Excell. aen den ghemelten Coninck ende inſtructie van de Bewinthebbers tot dien eynde mede ghegheven. Ende ſoo haeſt deſe ghemelte Schepen deſen Brief ende bevel van den Admirael becomen hadden/ hadden haer Anckers voor Boor ghelicht ende t' Seyl ghemaeckt/ ende haer cours na Patana gheſet / ende aldaer een parthie Zyde ende Zydelaeckenen ende eenighe Peper inghenomen/ende ſijn in den begin van Junio 1609. nae Japan vertrocken / ende aldaer den 1. Julij daer aen volghende gheanckert / voor de Stadt Firando / ghelegghen op die hoochte van 33. graden 20. minuten/ al waer onſe volck van den Overſten ende Regierders vant Lant/ wel ende vrientelijcken zijn ontfanghen/ ende alſoo de Gouverneur vant ſelve Quartier/ voor weynich daghen naer den Grooten Keyſer om de ſelve te ſaltueren (dat alle het Coninckrijc door by alle Gouverneurs eens des Jaers moet worden ghedaen) was vertrocken/ heöben zylieden den Commijs gheraden / dat hy hem ten eerſten mede derwaerts ſoude vervoeghen/ op dat de Portugijſen ende Jeſuwyten/die haer reſidentie zijn hebbende in Hagheſacke omtrent achthien Mylen van Furando/ henlieden niet en ſouden prevenieren / ende hen in haer verſoeck ſoude verhinderen / de onſe deſen raet voor goet vindende / hebben haer ghereet ghemaeckt/ voorſchrijvens van de Overſten van Furande/ mitſgaders eenighe preſenten mede genomen/ eñ op de reyſe begeven/ ſijnde geaccompaignieert met eenen Nederlander ghenaemt Melchior van Santvoort/ die thien ofte twaelf jaren daer in het Lant hadde gewoont/ ende van de Vlote van Mahieu/ met noch ontrent thien perſoonen was overghebleven/ eñ de Japaenſche Tale wel ſprack/ waren noch gecompaigneert van 10. of 12. perſoonen van qualite/ die hem werde mede ghegheven/ ten ſijne hem op de wech geen leet en ſoude gheſchieden/ ende hebben alſoo 14. dagen te Water/ ende 8. daghen te peerde te Lande omtrent drie hondert Mylen met reyſen doorghebracht/ paſſerende verſcheyden ſchoone heerlicke wel beboude Volckerijcke Steden/ daer zy over al wel worden ontfanghen ende ghetracteert/ ſijn ten leſten ghecomen in eene heerlijcke ſchoone Stadt / daer die groote Coninck ofte Keyſer van Japan ſijn Hof houdet/ hebben haer terſtont geaddreſſeert ende audientie ghehadt by twee groote Heeren naeſt den Coninck / die terſtont hen vervoecht hebben by den Keyſer/ ende audientie voor de onſen geprocureert / werden ſeer feeſtelijcken met groote reverentie ſoo by de twee groote als oock by den Keyſer ſelfs ontfangen/ ende naer datſe de oorſaecke van hare comſte ende verſoeck den Keyſer hadden verthoont/ ende overghegheven die preſenten ende den Brief van ſijne Princelijcke Excell. thoonde de Keyſer ſeer vriendelijcke minne / eñ verclaerde dat hem aengenaem was de comſte van onſe Schepen ende Volck/ vraechde ſeer na de ghelegentheyt van ons Lant ende den perſoon van ſijn Princelijcke Excell. daer van hy van het volck Mahiu veel hadde hooren ſegghen / hadde oock van de valiantiſe van onſe Zeevarent-volck verſtaen door die Bataılgien die daer van onſe Schepen in Indien/ teghens de Portugijſen waren gehouden/ inſonderheyt van die van Malacco/ etc. Seyde dat hy hem bedroefde dat wy met onſe Schepen in gheen haven naerder ſijn Hof ghelegghen/ waren ver-

vallen/

vallen/om den onsen meerder vrientschap te doen / consenteerde volghens ons versoeck in de vrye handelinghe ende commercie/in zijn Landt ende Koninckrijcke/ende alsoo hy uyt de onse verstont/dat geen accoort ende vereeninghe tusschen onse Natie ende de Portugijsen te maken was/consenteerde ons daeromme alle zijn Landt door onse negotiatie ende commercie te doen/so vry als zijn eyghen Volck ende Ondersaten. Drie daghen voor het arrivement van onsen Commijs/waren te Hove gecomen/eenighe Portugijsen ende Jesuwijten/deden groot devoir/om ons vuyl ende hatich te maken/ende het acces ten hoochsten te verhinderen/dan was te vergeefs/ende konden voor het arrivieren van de onse gheen audientie by de groote Heeren ofte den Keyser verkrijghen. Ende nae dat de onse thien daghen te Hove waren geweest/ende groote magnificentie/kostelijckheden ende pracht hadden ghesien / hebben zy geobtineert consent om te vertrecken van den Keyser / die haer lieden mede ghegheven heeft eenen openen Brief aen zijn Excellentie gheschreven in Japans/in Francijn aerdich verciert ende besegelt/ ende ten fijne de onse volcomen kennisse van desen Brief souden hebben / by een Japan ghelesen / ende vier ofte vijf van onse Natie te Hove zijnde verduytst/daer van het beginsel luydet : Ick Keyser ende Coninc etc: De onse konnen niet ghenoech verhalen die vruchtbaerheyt vant Lant/in Rijs/Tarwe/Boecweyt/Garst/ende bestiael van Peerden/ Ossen/Verckens/ Capriten/groote menichte van droghe ende versche Visschen / alderley Boomen ende Aertvruchten/als Appelen Orangien / Limoenen ende veelderley vruchten/met ons ghemeen zijnde / zy houden in haer Landt goeden Politie ende Wetten/ende is een cloeck goet aerdich Volck / daer onder veel Rijcken/ tzijn Heydenen/behalven dat omtrent Nagesacq daer de Portugijsen zijn/eenighe Christenen zijn worden. Dit Landt treckt veel manufacturen van ons Landt/ ende gheeft veel menichte van Silver ende Goudt/ heeft upter maten veel rijcke mijnen van Koper/ende werden dagelijcx noch meer gevonden. Het inkomen van den Keyser in Goudt ende Rijs is ongelooffelijck/ de onsen verstonden van de Japanesen/ als oock vande Nederlanders omtrent het Hoff zynde/dat den Tooren van het Kasteel/vol Goude ende Silvere Platen lach/ een stucken soo groot/als thien Mannen kunnen handelen.

Segghen oock / dat het Landt veel Noordelijcker is ghleghen/als in onse Kaerte is gheteyckent/ende dat het van 23. graden wel 48. graden Noordelijck op is streckende/ende is vol groote menichte van Steden / alsoo datmen t'Landt door reysende / alle dry of vier mijlen een Stadt vindt / behalven de Dorpen die onderweghen ligghen/is vol Gheberchte/die van beneden van de voet tot op die hoochte ende toppe toe vruchtbaer zijn/ ende oock schoone vlacke Valeyen/veel Inlandtsche Wateren/Revieren ende Zeen. Den Keyser heeft onder hem ses en tsestich Koninghen. Hy is een oudt Man van omtrent sestich Jaren ende heeft voor twee Jaren sijn Soon laten Kroonen/die zijn Hof hout tot Eden/gheleghen aen een schoon Reviere/wel dry mijlen wijt.

Ende zijn alsoo nae datse thien daghen te Hove hadden gheweest / wederom nae Firando by hun Schepen getrocken/ende nae datse aldaer een Logijs voor onse volck hadden ghehuert/ende de Koopmanschappen aent Lant ghebracht/zijn den 1. October Anno 1609. van daer vertrocken/daer latende eenen Koopman Jacques Philips/een onder Koopman eñ dry assistenten/tsamē

vijf

vijf persoonen/met een tamelijck Cargason. Ende hebben haren cours ghenomen na Patana/ alwaer sy ladinghe van Peper ende een goede partije Syde ende Sydelakenen hebben in ghenomen/ende daer mede na dese Landen ghekeert/sijnde den 20. Julij met ghesont volck in Texel ghearriveert/ hebbende op de reyse van Japan herwaerts van sieckte verloren maer drie mannen etc.

Volght de Missive van twee Indiaensche Koninghen van Amboina, (daer van ick in mijn Discours gewach hebbe gehadt) aen den Doorluchtigen Hoochgheboren Vorst Mauritium, by der gratien Gods, Prince van Orangien &c. VVaer uyt V. E. sal verstaen, wat sy voor hare Soonen, die voor twee Maenden, met de leste Schepen in Hollant gheluckelijck over ghekomen, sijn versoeckende.

De namen van de twee Coninckx ende drie Vorsten Kinderen/ uyt Oost-Indien/ hier te Lande aen ghekomen/ zijn:

Don Andreas de Castano, Sone van den Koninck van Soyen.

Don Marcus, Sone van den Koninck van Kielang.

Namen der Vorsten Kinderen.

Laurens VVelluw, Laurens de Fretis, ende Iohan Tack.

COPIE.

DOorluchtighe Hoochgheboren Vorst, ghenadighe Heer ende Vrient, &c.

VVY verhopen door de ghenade Gods uwe Vorstelijcke genade, welvaren ende ghesontheyt, neffens presentatie van onsen ghewillighen dienst, seynden uwe Excellentie onse jonstelijcke ghebiedenisse. De oorsake die ons heeft verstoutet desen aen uwe Vorstelijcke genade te schrijven, is gheweest het ernstelijck versoeck ende de persuasie van den Edelen Heere Gouverneur Herman van Speul, (representerende alhier uwe Vorstelijcke genade persoon in de Gouverne deser Landen, die wy daeromme oock behoorlijcke eer bewijsen) aen ons ghedaen, om onse Soontgiens na de Nederlanden te stuyren, ten fijne sy aldaer in de fondamenten der Christelijcker Religie onderwesen, ende in de Studie der heyligher Theologie souden opghetrocken worden, daer ons ter plaetse alhier seer weynighe occasie toe wert ghegheven. Wy en hebben hier gantsch niet teghen konnen seggen,

maer

-12164-

maer ſulcks met ghenoeghen aengenomen, welcken volgende, beyde onſe Soontgens derwaerts ſijn ſeyndende, die de Boden zijn van deſen. Ende alſoo deſelve, vermits de verre diſtancie der plaetſen, nu gantſch uyt onſer oogen, ende dien volghende buyten onſer Vaderlijcke ſorghe ende opvoedinge, onder protectie van trouwe Voeſter Heeren ſullen moeten ſchuylen: Zo hebbē wy per deſen, ons confierende op uwer Vorſtelijcker genade mildadicheyt (waer van de onſterffelijcke fame voor ons, die ten reſpecte van uwe Princelijcke Hoocheyt, als in Boſſchen ende Woeſtijnen verſchoven woonen, nochtans niet verborghen is ghebleven, dienſtelijck willen verſoecken uwer ghenaden wijs, ende verre ſiende ooge op onſe Kinderkens gelieven te ſlaen, ende onder uwe Princelijcke beſcherminghe te nemen, ten fijne ſy in de deuchdelijcke gheleertheyt ende Theologiſche kenniſſe wel op ghetrocken ſijnde, te ſijner tijt de eere ende name Godes groot maken (voornamelijck onder de blinde menſchen deſer Landen) ende mede uwer Vorſtelijcke genade triumphante acten ende Princelicke deuchden moghen verbreyden. Wy ſullen altijdts bereyt zijn aen uwer Vorſtelijcker ghenade met alle dienſtbaerheyt te verſchuldighen, ende Godt den Almogenden bidden.

Doorluchtighe Hoochgheboren Vorſt, genadichſte Heere, voor uwe Vorſtelijcke Ghenade langh leven ende ſalighe proſperiteyt in de uytvoeringhe ende Doorluchtighe daden. Datum in de Fortereſſe van Amboine, deſen 1. Aug. 1621.

Onder ſtont

Vwer Vorſtelijcker Ghenade ghetrouwe Vrienden.

Manuel Coninck van Kielang.

ende

Lawrenſe de Sylva, Coninck van Soyen.

Nijhoff, Oct. 21, 1919.

LL

F 621
m 678 d